

ÖĞRETMENLERİN SENDİKALAŞMA ENGELLERİ

Yrd. Doç. Dr. Ali AKSU

Dokuz Eylül Üniv. Buca Eğit. Fak.

Eğit. Bil. Böl. Öğretim Üyesi

ABSTRACT

Personnel want to join the decision-making processes concerning themselves in the organization where they work. Unions are considered as the most effective means of joining decision – making processes. Unions are the organizations which protect the rights of the members, maintains social peace and provide a basis of democracy. Speaking of teachers unions, teachers have not been efficiently unionized. The barriers for teachers to unionize have been identified in this study. As a result of the research, it has been found out that teachers consider “the inefficiencies in the legislation processes concerning the establishment and operation of unions” to be the most important problem. There is no significant difference in teachers’ perceptions of unionizing problems in terms of their sexes, period of service, fields and whether they are union members or not.

Key words: Teachers’ unions, unionizing barriers.

ÖZET

İşgörenler, iş yerlerinde kendileriyle ilgili her türlü karara katılmak istemektedirler. Günümüzde karara katılmanın en etkili yolu olarak da sendikalar görülmektedir. Sendikalar, üyelerinin haklarını koruyucu, toplumsal barışı sağlayan, demokrasinin temelini oluşturan örgütlerdir. Günümüzde öğretmen sendikalarına bakıldığında, öğretmenlerin sendikal anlamda yeterince örgütlenemediği gözlenmektedir. Bu çalışmada, öğretmenlerin sendikalaşma engelleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, öğretmenlerin özellikle “Sendikaların kuruluş ve çalışmalarıyla ilgili yasal düzenlemelerin yetersizliği” konusunu en önemli problem olarak algıladıkları belirlenmiştir. Ayrıca sendikalaşma engellerini algılama, öğretmenlerin cinsiyet, kıdem, branş ve sendikalı olup olmamaları değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Öğretmen sendikaları, sendikalaşma engelleri.

GİRİŞ

Günümüzde örgüt üyeleri gerek işletmelerde, gerekse kamu kuruluşları, sendikalar ve mesleki kuruluşlarda olsun, basit birer işgören olmak yerine örgütün yönetimine katılmak istemektedirler. Çalışanlar, kendilerini ilgilendiren her türlü kararın görüşülmesine ve sonuçlandırılmasına aktif olarak katılıp, düşüncelerini ifade etmek istemekte veya bu konulardaki fikirlerinin sorulmasını arzu etmektedirler. Yönetime katılma, esas itibarıyla işgörenden örgüt yönetiminde söz sahibi olmalarını sağlayıp, yönetimi asların arzu ve düşünceleri doğrultusunda etkileyebilmeleridir (Eren, 1993). İşgörenden, kendi katılımlarıyla verdikleri kararları, kendileri dışında verilene göre daha iyi uygulamaları için bu tür kararların başarı şansını artırmaktadır (Açıkgöz, 1984).

Yönetime katılma, işgörenden örgütsel kararların verilmesine, sorunların çözülmesine yardımlarının sağlanmasıdır. Yönetime katılmayı sağlama, işgörenden örgütsel sorunlar için takım çalışması yapmasını gerçekleştirmektedir (Başaran, 1992). Katılımcılık genelde yurttaşların, özelden çalışanların kendilerini ilgilendiren karara katılmasını anlatır (Serim, 1995). Bayrak (1996)'a göre katılmanın uygulanma biçimi içinde bulunan toplumun yapısıyla, toplumda yer alan kişilerin demokrasi inancıyla ve eğitilmiş insanların varlığıyla doğrudan ilişkilidir. Serim (1995), demokrasilerde toplumun karar mekanizmaları üzerinde etki yapan araçların siyasal partiler ve baskı grupları olduğunu belirtmektedir.

Günümüzde karara katılmanın en etkili yolu olarak sendikalar görülmektedir. Steinmetz (1979), sendikaların çalışan insanlar tarafından oluşturulduğunu belirtmektedir. Steinmetz (1979) ve Tortop (1985)'a göre sendikalar baskı gruplarının en önemlilerindedir. Sendikacılığın, geçen yüzyıl içinde işçilerin haklarını toplu olarak korumak için örgütlenmeleri ile başladığını, son yıllarda ise hızlı olarak geliştiğini ifade etmektedirler.

Sendikalar daha iyi ücret, daha iyi çalışma koşulları, daha iyi mesleki saygınlık, daha çok demokrasi, daha insanca yaşam, örgütlerinin sürekliliğini sağlama, toplumla bütünleşme için çaba göstermektedirler (Demir, 1993; Aldemir, Ataoğlu ve Budak, 1996). Bunu yaparken de din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm işkolu ve diğer çalışan kesimler arasında dostluk, kardeşlik işbirliği ve dayanışma duygularını koruyup, geliştirmektedirler (Demir, 1993).

Fulmer (1983) ise sendikaların fonksiyonlarını aşağıdaki biçimde ifade etmektedir.

- 1-Ücret artırımını,
- 2-Çalışma koşullarını düzeltmek,
- 3-İşgörenden ücret dışında faydalar sağlamak,

4-İş göreni korumak,

5-Politik güçleri harekete geçirmek,

6-İletişim,

7-Üyelerinin kişisel ve sosyal gereksinimlerini karşılamaya çalışmak.

Türkiye'de ilk memur sendikası 18.06.1965 tarihinde Türkiye Devlet Büro Görevlileri Sendikası adıyla Ankara'da kuruldu. Memur sendikalarının en önemlileri Türkiye Öğretmenleri Sendikası ve Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası idi. 12 Mart 1971 darbesiyle memur sendikalarının faaliyetleri sona ermiştir (Koç, 1992).

Ülkemizde öğretmen örgütlenmesinin tarihi de çok değildir. İlk örgüt Temmuz 1908'de kurulmuş, yıllarca cılız örgütler olarak kalmışlardır. Ülke çapındaki ilk önemli örgütlenme 1948 yılında Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu ile sağlanmıştır. 1961 Anayasası'nın devlet memurlarına tanıdığı sendika kurma hakkından yararlanarak öğretmen örgütlenmesi hareketli bir döneme girmiştir. Bu dönemin en önemli öğretmen sendikası Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)'dir. 1971'de Anayasa'da yapılan değişiklikle sendika kurma hakkı sadece işçilere verilince öğretmen sendikaları da ortadan kalkmış, dernekler dönemi başlamıştır (Akyüz, 1980).

1 Temmuz 1949 tarihinde kabul edilen ve Türkiye tarafından 8 Ağustos 1951 tarihinde onaylanan örgütlenme ve toplu pazarlık hakkına ilişkin 98 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi, devletin yönetimi ile ilgili memurlar dışındaki tüm ücretlilere sendikalaşma ve toplu pazarlık hakkına ilişkin 98 sayılı hakkı tanımaktadır. 1985 yılı sonlarında 1982 Anayasası'nda memurların sendikalaşmasının yasaklanmadığının saptanmasından sonra, öncelikle Eğitim-Der bünyesinde örgütlü öğretmenlerin, daha sonra çeşitli dernekler ve bazı işçi sendikalarının çaba ve katkılarıyla Eğitim-İş Sendikası, daha sonra da diğer memur sendikaları tüzel kişilik kazanmıştır (Koç, 1992). 1982 sonrası ILO raporlarında ülkemizin adının sendika yasağı koyan ülkelerle birlikte bulunmaması, iç hukukumuzda memurların sendika kurmalarını ve sendikalara üye olmasını yasaklayan bir kuralın bulunmamasıyla ilgilidir (Gülmez, 1990).

Yukarıda da belirtildiği gibi sendikalar üyelerinin haklarını koruyucu toplumsal barışı destekleyen, demokrasinin temelini oluşturan örgütlerdir. Fakat günümüzde öğretmen sendikalarına baktığımızda, öğretmenlerin kendi sendikalarına uzak durdukları, büyük

çoğunluğun üye olmamak için çaba harcadıkları gözlenmektedir.

Elbette özgür düşünce ve yaratıcılık üzerindeki kamusal ve toplumsal baskılar, kültürel ve bilimsel üretkenlik ve katılım önündeki en büyük engellerdir (Sencer, 1993). Bunların dışında öğretmenlerin sendikalaşmasını engelleyen bir çok etken bulunabilmektedir.

Yapılan araştırmayla öğretmenlerin sendikalardan neden uzak durdukları belirlenmeye çalışılıp, sendikalı öğretmenlerin çoğalmasi için önerilerde bulunulmuştur.

Problem Cümlesi

Kocaeli İli merkez ilköğretim okulu ve liselerinde görev yapan öğretmenler sendikalaşma engellerini ne düzeyde algılamaktadırlar ve bu engelleri algılamalarıyla öğretmenlerin bazı kişisel değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmakta mıdır?

Alt Problemler

1-Öğretmenler, sendikalaşma engellerini hangi düzeylerde algılamaktadırlar?

2-Öğretmenlerin sendikalaşma engellerine ilişkin algıları cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3-Öğretmenlerin sendikalaşma engellerine ilişkin algıları kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

4-Öğretmenlerin sendikalaşma engellerine ilişkin algıları branşlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

5-Öğretmenlerin sendikalaşma engellerine ilişkin algıları, öğretmenlerin sendikalı olup olmamalarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Kocaeli İli Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki 60 ilköğretim okulu ve 21 lisede görevli 2274 öğretmen araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmada tesadüfi örneklem yoluna seçilen 32 ilköğretim okulu ve 12 lisedeki 542 öğretmen (% 23), araştırmanın örneklemi oluşturmuştur.

Tablo 1

Örneklem Alınan Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Bayan	214	39.5
Erkek	328	60.5
Toplam	542	100.0

Tablo 2

Örneklem Alınan Öğretmenlerin Kıdeme Göre Dağılımı

Kıdem	n	%
0-5 yıl	85	15.7
6-15 yıl	137	25.3
16 yıl ve üstü	318	58.7
Belirlenemeyen	2	00.3
Toplam	542	100.0

Tablo 3

Örneklem Alınan Öğretmenlerin Branşa Göre Dağılımı

Branş	N	%
Türkçe	39	7.2
Sosyal Bil.	53	9.8
Fen Bil.	57	10.5
Matematik	36	6.6
Güz. San.	21	3.9
Sın. Öğr.	237	43.7
Diğer	99	18.3
Toplam	542	100.0

Tablo 4

Örneklemeye Alınan Öğretmenlerin Sendikalarla Üye Olup Olmamasına Göre Dağılımı

Sendika Üyeliği	n	%
Sendikalı	210	38.7
Sendikasız	332	61.3
Toplam	542	100.0

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Öğretmenlerin Sendikalaşma Engelleri" anketi uygulanmıştır.

Anketin Oluşturulması

Anketin geliştirilebilmesi için, öncelikli olarak sendikalarla ilgili kaynak taraması yapılmış, işgörenlerin ve özellikle öğretmenlerin sendikalara uzak durmasının nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sendikalara üye olmama nedenleriyle ilgili bir taslak anket hazırlanmış ve 50 kişilik bir öğretmen grubuna dağıtılarak, öğretmenlerin katkıları sağlanmıştır. Öğretmenlerin önerileri doğrultusunda yapılan düzeltmeler sonucunda anket Eğitim yönetimi ve Denetimi uzmanlarının eleştirileri alınmak üzere tekrar dağıtılmıştır. Uzman görüşleri de alındıktan sonra 47 soruluk anket oluşturulmuştur. Anketler, 1996-1997 Eğitim Öğretim yılı mayıs ayında öğretmenlere uygulanmıştır.

Anketle ilgili kapsam geçerliği sağlanmış, madde analizi yapılmış ve güvenilirlik katsayısı Cronbach's Alpha= .94 olarak belirlenmiştir.

İstatistiksel Çözümleme

Araştırma problemlerinin çözümlenmesinde x, s. Tek Yönlü Varyans Analizi, t testi, LSD testi, Kruskal Wallis testi ve Mann-Whitney U testinden yararlanılmıştır.

Anketler değerlendirilirken "hiç katılmıyorum" seçeneği için 1 puan, "az katılıyorum" seçeneği için 2 puan, "orta derecede katılıyorum" seçeneği için 3 puan, "çoğunlukla katılıyorum" seçeneği için 4 puan ve "tam katılıyorum" seçeneği için 5 puan verilmiştir.

Birinci alt problemin çözümlenmesinde; sendikalaşma engelleriyle ilgili maddelerin ortalamaları 5' e yaklaştıkça, ilgili ifade yüksek engel, 1' e yaklaştıkça düşük engel olarak değerlendirilmiştir.

47 maddelik anketten alınabilecek en düşük puan 47, en yüksek puan ise 235' tir. Diğer alt problemlerin çözümlenmesinde ise anketlerden elde edilen puanlardan yararlanılmıştır.

BULGU VE YORUMLAR

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi "Öğretmenler, sendikalaşma engellerini hangi düzeylerde algılamaktadırlar?" şeklinde belirlenmiştir.

Bu problemin çözümlenebilmesi için 47 soruyla ilgili olarak ortalamalar belirlenmiştir.

Tablo 5

Öğretmenlerin Algılarına Göre En Yüksek ve En Düşük 5 Sorunun Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Madde No	En yüksek ortalamaya sahip 5 sorun	Puan x	Ss
26	Sendikaların kuruluş ve çalışmaları ile ilgili yasal düzenlemelerin yetersizliği	4.02	1.27
20	Sendikaların mesleki gelişme ile ilgili eğitsel çalışmalarının yetersizliği	3.69	1.33
37	Sendikal kararların etkisiz olması	3.58	1.31
46	Diğer sendikalarla etkileşimin yetersiz olması	3.56	1.37
47	Kitle örgütleri ile etkileşimin yetersiz olması	3.56	1.36
Madde No	En düşük ortalamaya sahip 5 sorun	Puan x	Ss
6	Sendikaların şiddete yönelik olması	1.82	1.26
18	Sendika üyeliğine ailelerin karşı çıkması	1.97	1.31
12	Sendikalarca aidat toplanması	2.14	1.43
33	Sendikalı öğretmenlere okul yönetiminin baskısı	2.43	1.44
5	Sendikalara üye olduğunda radikal görünme kaygısı	2.48	1.44

Tablo 5'de görüldüğü gibi öğretmenlerin sendikalaşmalarının en büyük engeli olarak yasal düzenlemelerin yetersizliği görülmektedir.

Serim, Bülent (1995). **Kamu Görevlilerinin Örgütlenmesinde Hukuksal Boyut**. Ankara: Öteki Yayınevi, s. 173.

Steinmetz, Lawrence L. (1979). **Human Relations**. New York: Harper & Row, Publishers, s. 226.

Tortop, Nuri (1985) **Kamu Personel Yönetimi**. Ankara "S" Yayınları, s.136.